

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Гаджисєва-Бабич Милана Фазілівна

УДК 343.622

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЖИТТЯ НОВОНАРОДЖЕНОЇ
ДИТИНИ**

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»
освітня програма «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., професор (б.в.з.)
Грицаєнко Л. Р.

Рецензент: д.ю.н., професор
Стратонов В. М.

Миколаїв – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України встановлює, що життя людини є найбільшою соціальною цінністю, яка охороняється державою незалежно від статі, віку, раси та інших обставин. Особлива роль в охороні життя належить кримінально-правовим засобам, що проявляється у закріпленні ряду важливих статей, присвячених охороні життя, у Розділі 2 Особливої частини КК України.

Особливе місце серед злочинів проти життя і здоров'я особи займають злочини проти життя дітей, оскільки діти є однією з найбільш незахищених категорій людей. Самостійна цінність особистості дитини неодноразово підкреслюється як в міжнародних, так і у вітчизняних законодавчих актах. Так, Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 проголошує, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист, як до, так і після народження.

Одним із злочинів, що посягає на життя дитини, передбачений ст. 117 КК України, є вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Згідно з офіційними даними, розміщеними на офіційному сайті Генеральної прокуратури України станом на кінець грудня 2019 року обліковано 18 кримінальних правопорушень за ст. 117 КК України, із них 8 кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом. Однак, не дивлячись на той факт, що на відміну від загального вбивства, показник по якому складає 5426 випадки, показник вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини за 2019 рік складає 18 випадків, слід мати на увазі високу ступінь латентності даного виду вбивства, що дозволяє лише з достатньою мірою умовності оцінити масштаби поширеності даного діяння. Ось чому встановлення проблем кримінальної відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини є важливим завданням теорії та практики сучасного вітчизняного кримінального права.

В той же час, враховуючи взятий Україною курс на євроінтеграцію, великої актуальності набуває реформування кримінального законодавства і приведення його до відповідності міжнародним стандартам.

Очевидно, що злочин, передбачений ст. 117 КК України, характеризуються значною суспільною небезпекою, оскільки посягає на важливу соціальну цінність – суспільні відносини щодо охорони життя дитини, що поставленні під кримінально-правову охорону. Необхідність такої охорони зумовлена тим, що зазначені суспільні відносини є одними із найбільш важливих відносин, що охороняються кримінально-правовими засобами.

Проблеми правозастосування положень кримінального законодавства, що передбачає відповідальність за вбивство новонародженої дитини до теперішнього часу зберігають свою актуальність і в силу того, що відсутній єдиний підхід до трактування ознак злочину, передбаченого ст. 117 КК України. Вищезазначене обумовлює актуальність теми дослідження.

Ступінь наукової розробки. Проблеми кримінальної відповідальності за загальне вбивство та матір'ю своєї новонародженої дитини розглядалися у працях М. І. Бажанова, В. І. Борисова, С. В. Бородіна, Я. М. Брайніна М. Й. Коржанського, В. М. Кудрявцева, Н. Є. Маковецької, П. С. Матишевського, П. П. Михайленка, В. О. Навроцького, А. В. Наумова, Б. С. Нікіфорова, М. І. Панова, А. А. Піонтковського, Е. П. Побігайла, О. І. Рарога, В. А. Серебрякової, О. Л. Старко, В. В. Сташиса, С. А. Тарарухіна, В. Я. Тація, М.Д. Шаргородського, О. В. Шевченка, С. С. Яценка.

Мета та завдання дослідження полягає у науковому аналізі кримінальної відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, виявленні певних проблем у практиці застосування кримінального закону, підготовці пропозицій по удосконаленню кримінального законодавства та практики його застосування.

З урахуванням мети потрібно вирішити наступні завдання:

- здійснити характеристику об'єкта злочину, передбаченого ст. 117 КК України;

- дослідити ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 117 КК України;

- розкрити зміст ознак, які характеризують суб'єкт вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини;
- проаналізувати особливості суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України;
- встановити особливості кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини;
- визначити соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини;
- дослідити зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за вчинення вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини і застосуванням кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за зазначене протиправне діяння.

Предметом дослідження є кримінально-правова охорона життя дитина відповідно до ст. 117 КК України.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склала сукупність сучасних методів та прийомів пізнання об'єктивної дійсності, котра поєднує як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання. Основним підґрунтям дослідження є діалектичний підхід, що полягає у використанні таких загальнонаукових методів, як аналіз, синтез, дедукція, узагальнення. Діалектичний метод дав можливість розглянути зазначені проблеми дослідження в динаміці, з'ясувати їх сутність, встановити взаємозв'язки з іншими проблемами, явищами.

Метод системного аналізу, а також системно-структурний та формально-логічний методи дали можливість провести комплексне дослідження кримінальної відповідальності за вчинення вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. За допомогою формально-юридичного методу досліджувались правові норми Конституції України, чинного КК України, з'ясовувалися зміст і значення використаних у них понять. Метод порівняльного

правознавства забезпечив можливість визначити особливості кримінальної відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини в інших країнах.

Апробація результатів дипломної роботи. Основні результати дипломного дослідження були відображені у науковій статті: «Проблеми визначення суб'єкта складу злочину, передбаченого ст. 117 Кримінального кодексу України» (журнал «ΛΟΓΟΣ. ΜΙΣΤΕЦΤВО НАУКОВОЇ ДУМКИ» № 9 січень 2020 р. м. Вінниця) та у тезах: «Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини» (Всеукраїнська науково-практична конференція «Могилянські читання-2019: Сучасні тенденції розбудови») та «Безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 117 Кримінального кодексу України» (журнал «ЦФЕНД» січень 2020 р. м. Полтава).

Структура. Структура дипломної роботи визначається її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, 3 розділів, 7 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи складає 101 сторінка, з них основного тексту – 90 сторінок. Список використаних джерел складається з 120 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі визначено актуальність теми дипломної роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні та теоретичні основи.

Розділ 1 «Об'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України» складають два підрозділи. У підрозділі 1.1. «Об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України» визначено, що безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 117 КК України, є суспільні відносини, що охороняють життя новонародженої дитини. Розглядається характеристика об'єкта злочину, передбаченого даною статтею. У підрозділі 1.2. «Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України» розглянуто ознаки об'єктивної сторони умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, за

якими характеризується об'єктивна сторона складу злочину: суспільно небезпечним діянням (може бути у формі як дії, так і бездіяльності), спрямованим на позбавлення життя матір'ю своєї новонародженої дитини, і настанні в необхідному причинному зв'язку з цим діянням смерті потерпілого, на якого було направлене суспільно небезпечне посягання; вчинення вказаного діяння під час пологів або відразу після пологів. Наведені приклади із судової практики щодо вчинення злочину.

Розділ 2 «Суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України» складає два підрозділи. У підрозділі 2.1. *«Суб'єкт складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України»* зазначено, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 117 КК України, може бути лише та жінка, яка виносила і народила дитину, а також та, що досягла 14 років, осудна, народила дитину і яка перебуває в особливому психофізичному стані, стані психічного розладу або умовах психотравмуючої ситуації, викликаних пологами. У підрозділі 2.2. *«Суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України»* з'ясовано, що вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини може здійснюватися тільки з прямим чи непрямим умислом. Мотивом злочину, що спрямований на заподіяння смерті матір'ю своєї дитини, найчастіше являються побутові причини. Метою злочину буде уявлення про бажаний результат позбавлення життя своєї дитини. Емоційний стан жінки під час пологів або відразу після них має важливе значення для кваліфікації вчиненого та повинен знайти відповідне законодавче закріплення у ст. 117 КК України, що дозволить усунути питання, які виникають щодо цього під час правозастосування. Наведено приклад із судової практики.

Розділ 3 «Особливості кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини та зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за даний злочин» вміщує три підрозділи. У підрозділі 3.1. *«Особливості кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини»* розглянуто властивості кваліфікації злочину, передбаченого ст. 117 КК України, та критерії відмежування ст. 117 КК України від ч.1, 3 ст. 134 КК України. Також наведено приклади із судової практики. У підрозділі 3.2. *«Соціальна*

обумовленість кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини» зазначені чинники, які пояснюють необхідність існування ст. 117 КК України. Наведено статистику зареєстрованих злочинів за ст. 117 КК України за останні роки та розглянуто тенденції розвитку нормативного закріплення у законодавчих актах відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Приведено приклади судової практики. У підрозділі 3.3. *«Зарубіжний досвід встановлення кримінальної відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини»* досліджено кримінальне законодавство зарубіжних країн, що передбачає юридичну відповідальність за вбивство матір'ю новонародженої дитини, аналізовано КК окремих країн Європи та країн СНД. Встановлено, що досвід зарубіжних країн у регулюванні кримінальної відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини відзначається певною суперечливістю, зокрема: для кримінального законодавства ряду країн характерна наявність декількох статей, що регламентують дане діяння. Інші ж взагалі не передбачають такої норми, кваліфікуючи дане діяння по загальній статті за вбивство.

ВИСНОВКИ

У висновках роботи наведено підсумки дослідження, викладено теоретичні узагальнення та запропоновано шляхи розв'язання окремих проблем у досліджуваній сфері.

До найбільш важливих висновків цього дослідження слід віднести наступні:

1. Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 117 КК України, є суспільні відносини, що охороняють життя новонародженої дитини. Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 117 КК України, є новонароджена дитина матері, яка вчинила її вбивство. При встановленні новонародженості вважаємо за доцільне оперувати категорією судової медицини – новонародженою визнається дитина 24 години після народження.

2. Об'єктивна сторона умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини як матеріального складу злочину характеризується такими обов'язковими ознаками: суспільно небезпечним діянням (може бути у формі як дії, так і бездіяльності), спрямованим на позбавлення життя матір'ю своєї новонародженої дитини, і настанні в необхідному причинному зв'язку з цим діянням смерті потерпілого, на якого було направлене суспільно небезпечне посягання; вчинення вказаного діяння під час пологів або відразу після пологів.

3. Суб'єктом складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України, є жінка, яка досягла 14 років, осудна, народила дитину і яка перебуває в особливому психофізичному стані, стані психічного розладу або умовах психотравмуючої ситуації, викликаних пологами.

4. Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини може здійснюватися тільки з прямим чи непрямим умислом. Мотивом злочину, що спрямований на заподіяння смерті матір'ю своєї дитини, найчастіше являються побутові причини. Метою злочину буде уявлення про бажаний результат позбавлення життя своєї дитини. Емоційний стан жінки під час пологів або відразу після них має важливе значення для кваліфікації вчиненого та повинен знайти відповідне законодавче

закріплення у ст. 117 КК України, що дозволить усунути питання, які виникають щодо цього під час правозастосування.

5. До особливостей кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини належать: 1) ст. 117 та п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України слід відмежовувати за потерпілим від злочину, часом та суб'єктом злочину; 2) відмежування ст. 117 КК України та ч.1, 3 ст. 134 КК України відбувається за кількома критеріями; 3) основне відмежування між вбивством матір'ю своєї новонародженої дитини та залишенням в небезпеці слід проводити за суб'єктивною стороною; 4) жінка, яка вбила свою дитину разом з іншими співвиконавцями, притягується до кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 117 КК України.

6. Встановлення кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини представляється цілком обґрунтованим, оскільки суспільство і держава зацікавлені у врахуванні особливого психофізіологічного стану матері під час пологів або відразу після пологів. Але для того, щоб за ст. 117 КК України кваліфікувались діяння матері виключно у вказаному стані необхідно внести відповідні зміни у чинну редакцію досліджуваної кримінально-правової норми.

7. Досвід зарубіжних країн у регулюванні кримінальної відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини відзначається певною суперечливістю, зокрема: для кримінального законодавства ряду країн характерна наявність декількох статей, що регламентують дане діяння. Інші ж взагалі не передбачають такої норми, кваліфікуючи дане діяння по загальній статті за вбивство. У рідкісних випадках законодавець закріплює відповідальність не тільки матері новонародженої дитини, а й батька.

8. Для вдосконалення кримінального законодавства щодо правової охорони життя новонародженої дитини пропонуємо:

– назву ст. 117 КК України «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини» змінити на «Умисне вбивство новонародженої дитини»;

– термін «мати» у диспозиції кримінально-правової норми ст. 117 КК України змінити на термін «(роділля) породілля», що буде відображати той факт, що суб'єктом може бути не лише біологічна, а й сурогатна матір новонародженої дитини як під час пологів (коли вона йменується роділлею), так і після пологів (породіллею);

– врахувати в ст. 117 КК України особливий психофізіологічний стан жінки під час вчинення цього злочину, відсутність якого повинна тягнути відповідальність за вбивство на загальних засадах;

– встановити граничну межу часового періоду «відразу після пологів», додавши вказівку в диспозиції кримінально-правової норми ст. 117 КК України на проміжок часу, упродовж якого дитина буде вважатися новонародженою, – протягом доби після пологів.

На підставі викладеного диспозицію ст. 117 КК України запропоновано викласти в такій редакції:

«Стаття 117. Умисне вбивство новонародженої дитини

Умисне вбивство роділлею (породіллею), яка перебуває в особливому психофізіологічному стані, викликаному вагітністю та пологами, своєї новонародженої дитини під час пологів або протягом доби після пологів – карається ...».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. «Проблеми визначення суб'єкта складу злочину, передбаченого ст. 117 Кримінального кодексу України» (журнал «ЛОГОС. МИСТЕЦТВО НАУКОВОЇ ДУМКИ» № 9 січень 2020 р., м. Вінниця);
2. «Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини» (Всеукраїнська науково-практична конференція «Могилянські читання-2019: Сучасні тенденції розбудови», м. Миколаїв);
3. «Безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 117 Кримінального кодексу України» (журнал «ЦФЕНД» січень 2020 р., м. Полтава).

АНОТАЦІЇ

Гаджиєва-Бабич М.Ф. Кримінально-правова охорона життя новонародженої дитини. – Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» спеціальність 081 «Право» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Дипломну роботу присвячено дослідженню кримінально-правової охорони життя новонародженої дитини. Визначено об'єкт та суб'єкт злочину, передбаченого 117 статтею КК України. Також розглянуто об'єктивні і суб'єктивні ознаки даного злочину. Було визначено особливості кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Досліджено статистику зареєстрованих злочинів за ст. 117 КК України за останні роки та встановлено тенденції розвитку нормативного закріплення у законодавчих актах відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Приведено приклади судової практики. Аналізовано кримінальне законодавство зарубіжних країн, що передбачає юридичну відповідальність за вбивство матір'ю новонародженої дитини, аналізовано КК окремих країн Європи та країн СНД.

Ключові слова: охорона життя, новонароджена дитина, вбивство; привілейоване вбивство; вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини;

спеціальний суб'єкт; породілля; психотравмуюча ситуація.

Gadzhyyeva-Babych M. Criminal protection of the life of a newborn baby. – Work for the degree of Master's degree, specialty 081 "Law" – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, 2020.

The master`s diploma thesis is devoted to the investigation of the legal protection of the life of a newborn child. The object and the subject of the crime under Article 117 of the Criminal Code of Ukraine have been identified. The objective and subjective features of this crime are also examined. The peculiarities of the intentional killing of the mother of her newborn baby were identified. The statistics of registered crimes under Art. 117 of the Criminal Code of Ukraine in recent years and established tendencies in the development of regulatory enshrining in the legislative acts responsible for the intentional murder of the mother of their newborn child. Examples of case law are given. The criminal legislation of foreign countries, which provides for legal responsibility for the murder of the mother of a newborn baby, is analyzed, the Criminal Code of individual countries of Europe and the CIS countries is analyzed.

Keywords: protection of life, newborn baby, murder; privileged murder; murder of the mother of her newborn baby; special subject; parturition; psycho-traumatic situation.